

ВПРОВАДЖЕННЯ МОДУЛЬНО-РОЗВИВАЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ЯК ТЕХНОЛОГІЯ УСПІХУ

Зоя ШЛЯХОВА, Наталія ПЕТРОВА, Вікторія БУДЬОННА

Copyright © 2007

У вересні 2006 року Куп'янській загальноосвітній школі I–III ступенів №11 Куп'янської міської ради Харківської області виповнилося 35 років. У нашому селищі це найстаріша школа, в якій за роки існування склалися свої традиції, своя аура, свій дух. У школі працює творчий педагогічний колектив, який налічує 47 учителів. Очолює школу директор Шляхова З.В., учитель вищої категорії, учитель-методист, відмінник освіти України.

Колектив школи відзначається високою стійкістю. За 35 років змінилося лише 3 директори. Така ж якість характерна і для заступників з навчальної та виховної роботи, з тією лише відмінністю, що за ці роки змінювалися напрямки діяльності школи, і у зв'язку з чим освітня ділянка поповнювалась новими керівниками. За щедрість душі і за творчий талант значна частина вчителів школи нагороджена почесними званнями та відзнаками, це Л.П. Бовтенко, Л.Т. Глушко, Г.Х. Харасік, З.В. Парадеева, Г.М. Кобзар, А.П. Мамон, Г.К. Писаренко, Л.П. Друшляк, Г.В. Тарасенко, В.К. Будьонна, З.В. Шляхова, В.А. Рязанова, Г.О. Троцька, О.В. Фомушина, С.Д. Шапар, В.М. Романенко, Н.Ф. Наугольна.

Наші вихованці школи називають “маленькою тепличкою, де вирощують ексклюзивні квіточки”, “другою домівкою, у якій народжуються яскраві думки і розквітають дитячі таланти”, “вчителів-друзів, котрі як мами і тати видають нам пугівки в доросле життя”. І це не дивно, адже сьогодні ЗОШ №11 – це місце, де розквітають таланти, де сприятлива атмосфера для особистісного зростання. До школи прийшли молоді, здібні вчителі. Третина нашого колективу, а це 15 осіб, є нашими випускниками, які гідно продовжують розпочату їхніми наставниками справу. Проте першочерговою школою – це директор як “капітан корабля”. Так був обраний інноваційний курс розвитку для всього педагогічного екіпажу.

Куп'янська ЗОШ №11 розпочала впровадження модульно-розвивальної системи навчання з 1998–99 н.р. під керівництвом автора, професора А.В.Фурмана. А перед цим, ще у 1993 та 1994 роках, директор школи перебувала на курсах у Києві, де відвідувала лекції А.В.Фурмана, в 1997 – пройшла перепідготовку при Державній академії керівних кадрів, і з лютого 1998 року педколектив готувався до експерименту з впровадження МРСН. З того часу постійно відчуваємо підтримку в своїй справі колишнього заступника, а нині начальника відділу освіти Н.С. Пашенко. Завдяки їй було введено додатково дві ставки – психолога і заступника директора з науково-дослідної роботи, а також організовано до-

плату вчителям за експериментальну роботу.

Колектив школи був готовий до впровадження модульно-розвивальної системи навчання, зважаючи на успішне завершення експерименту з покладної диференціації і семестрово-залікової оргсистеми. Щоб оцінити психологічну готовність педколективу до впровадження МРСН науковим керівником було проведено відповідне обстеження, яке виявило достатнє бажання учителів змінити ситуацію на краще. Далі Анатолій Васильович провів два семінари-тренінги й після цього розпочалося впровадження МРСН у шкільну практику. Елементи модульності вчителі застосовували з першого класу (змістовий модуль, рефлексія тощо). До експериментування підключилися всі вчителі-предметники, крім учителів фізичної культури, технічної праці, музики та образотворчого мистецтва. Наша школа, одна з небагатьох, де в експерименті беруть участь вчителі обслуговуючої праці. Так, учителька Т.Г. Швидка не тільки розробила пакет програмово-методичного забезпечення МРСН, а й спроектувала розвивальні міні-підручники за окремими темами для 9 класу (“Кулінарія”, “Технологія виготовлення вишитих виробів”, “В'язання”).

За період з 1998 по 2006 рік вчителями школи розроблено 408 граф-схем, 3105 наукових проектів, 31556 сценаріїв модульних занять, 81 розвивальний міні-підручник. І ця робота продовжується. А розпочинався експеримент в 1998 з певними труднощами. Згідно з річним планом дослідно-експериментальної роботи постало завдання підготовки педагога-психолога-дослідника. Згодом модульно-розвивальна система охопила всі ланки загальноосвітньої школи. По-перше, був уведений новий організаційно-технологічний зміст – розклад модульних занять 3х30 хв., їх графіки з навчальних предметів на півріччя. По-друге, були створені взірці інноваційного програмово-методичного забезпечення експериментальної освітньої системи.

Для впровадження модульно-розвивальної оргсистеми навчання у школі дистанційно зреалізована програма підготовки вчителя до проведення модульно-розвивальних занять. Це означає, що наукове проектування здійснювалося на двох рівнях: проектування навчальних занять повного курсу навчальної дисципліни та проектування основної ланки модульно-розвивального процесу – окремих навчальних модулів. На першому рівні замість традиційного календарного планування педагогі школи розробили граф-схеми та графіки проведення модульних занять предметного курсу, які мають проспектний вигляд. На другому їхня проектна діяльність передбачала структурування навчального

модуля, створення його наукового проекту і сценарію розвивальної взаємодії вчителя та учнів конкретного класу. Кінцевим продуктом проектування є загальна технологічна карта навчального модуля, тобто цілі, завдання, змістові блоки знань, норм, умінь, цінностей, форми пошуково-пізнавальної педагогічної взаємодії, методи навчання, а також рівні і форми контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів.

Наступним етапом нашої проектно-інноваційної роботи вчителів-дослідників було написання освітніх сценаріїв. На практиці цей сценарій є оптимальною формою подачі основних моментів навчальної розвивальної взаємодії у класі за умови дотримання вимог трьох мистецьких принципів: а) “надзавдання”, що спрямований на досягнення позитивних змін у психосоціальному розвитку учасників навчального процесу; б) “театрального дійства”, що передбачає розгортання навчального процесу за композиційним планом (зав’язка, кульмінація, розв’язка); в) “драматизму”, що проблематизує навчальне пізнання, тобто свідчить про наявність у модульно-розвивальному процесі утруднень, інтелектуальних бар’єрів, на подолання яких спрямована пошуково-пізнавальна діяльність учня.

Одним з результатів інноваційно-проектної роботи вчителів школи є граф-схеми навчальних курсів. 12 учителів початкової школи розробили по дві граф-схеми з математики, російської мови, або української мови в 2-3 класах, охорони навколишнього середовища та математики в перших класах, 22 вчителі старших класів створили по одній граф-схемі. Проведена науково-методична експертиза якості граф-схем навчальних курсів підтвердила ефективність роботи предметних кафедр. Найкращі результати показала кафедра початкових класів з української мови 2-3 класи (92 бали), вчителі З.В. Парадєєва, Т.І. Тугумова; кафедра російської мови та літератури (89 балів), учитель Н.М. Волік. З урахуванням зауважень граф-схеми були відкоректовані, апробовані та удосконалені. Якщо порівняти якість граф-схем за роки впровадження експерименту, то коефіцієнт зростання їх якості становить 17,5% – із 80% до 97,5%. Причому вчителі найкраще опанували технологією виконання умов принципу логічності (20 балів): якісно визначено дедуктивний розподіл навчального змісту навчальних курсів на окремі змістові блоки (теми); встановлена чітка логічна послідовність наукових компонентів. Це вказує на високий рівень володіння учасниками експерименту нормами Державних освітніх стандартів. Високі показники зреалізування вимог принципу занурення (19,8 балів) вказують на творче поєднання у граф-схемах логічної наступності в оволодінні знаннями, нормами, цінностями і зростання складності освітнього змісту, а принципу зростання (19,5 балів) фіксують оптимальність поетапного розподілу учасниками експерименту навчального модуля, зважаючи на тип дидактичного модуля.

Наступним кроком інноваційної роботи педколективу була потижнева проектно-пошукова діяльність предметних методичних об’єднань над опануванням психолого-педагогічним змістом етапів цілісного модульно-розвивального процесу. В цей період проведені педчитання з метою первинного ознайомлення вчителів школи з психомистецькими технологіями модульно-

розвивальної взаємодії. Після опанування останніми вчителі школи проводили відкриті модульні заняття з предметів: Н.С. Печеніна (оцінювально-смысловий, адаптивно-перетворювальний, системно-узагальнювальний м/м з історії, 7-Б кл); Г.І. Попова (оцінювально-смысловий м/м з української мови 7-А клас); Л.В. Зінькова (настановчо-мотиваційний м/м з математики 5-Б кл); Т.Г. Швидка (адаптивно-перетворювальний м/м з обслуговуючої праці в 10 класі). Для учасників міського методичного об’єднання вчителів початкових класів учителі Т.І. Тугумова та С.О. Жукова продемонстрували модульні заняття з української мови та математики.

Всі відвідані модульно-розвивальні заняття розглядалися за наступними параметрами:

1. Створення психолого-педагогічного портрету класу та його використання на етапі підготовки до модульних занять.
2. Визначення вчителем психолого-дидактичних цілей та завдань навчального модуля.
3. Відбір змісту навчання (блок знань, норм, умінь, цінностей).
4. Оптиміальний відбір форм організації занять.
5. Визначення дидактичної структури занять відповідно до кожного етапу навчального модуля.
6. Відбір методів, прийомів та засобів модульно-розвивального навчання.
7. Відбір адекватних етапам модульно-розвивального процесу форм пошукової активності учнів.
8. Відбір видів, форм контролю, встановлення норм і критеріїв оцінювання результатів навчальної діяльності учнів.
9. Разрахунок тривалості етапів навчального модуля.
10. Створення сценарію модульно-розвивальних занять та самоаналіз підготовки до них.

Аналіз відвіданих модульних занять показав, що основну увагу вчителі приділяють учням із посередніми здібностями, у той час як розумово виняткові працюють на непродуктивному рівні. Невеликий відсоток учителів тяжіє до вербального методу навчання замість проблемно-діалогічного з двох причин: по-перше, – страх згаяти час на уроці; по-друге, – страх неправильних відповідей учнів. З цього можна зробити висновок, що в учнів цієї групи не розвиваються належним чином пізнавальний інтерес та самостійність. До того ж не всі вчителі спроможні налагодити діалогічну взаємодію з учнями. Загалом *показники ефективності модульно-розвивальних занять за період 2000-2006 н.р.* зросли на 13,5% й на сьогодні сукупно становлять 73,5%. Це свідчить про підвищення майстерності вчителів-дослідників в оволодінні ними технологіями модульно-розвивального навчання.

Подальша дослідно-експериментальна робота полягала у створенні авторських зразків наукових проектів та їх вдосконалення під час засідань методичних об’єднань і на семінарах-практикумах з МРСН. У розрізі цієї проблематики в квітні 1999 року на базі ЗОШ№11 був проведений семінар директорів шкіл м. Куп’янська. Крім того, гості мали змогу ознайомитися з інноваційними технологіями модульно-розвивальної освіти. Тоді на високому рівні були оцінені модульні заняття вчителів Г.І. Попової, Л.Т. Глушко, Л.І. Довгань, В.М. Романенко, І.П. Сергєєвої, Л.В. Зінькової, Н.О. Банної. Після цього учителі розробляли матриці соціально-культурного змісту навчальних модулів (Л.П. Ігнатова, В.К. Будьонна,

В.Є. Ущাপовська, З.В. Парадєєва, І.П. Сергєєва).

На стартовому етапі експерименту аналіз роботи педколективу дав змогу сформулювати такі узагальнення.

1. Педколектив ЗОШ №11 у цілому опанував технологіями модульно-розвивальної системи навчання. Головне завдання першого етапу фундаментального експерименту – істотно підняти рівень психолого-педагогічної грамотності вчителів експериментальної школи як основних виконавців наукового проекту – виконано. Вчителі оволоділи проектно-конструкторською і мистецькою діяльністю, що позитивно вплинуло на якість їхньої підготовки до модульних занять, а отже, й на зростання фахової компетентності.

2. 1998–1999 н.р. показав, що діти класів підвищеної індивідуальної уваги не в змозі працювати продуктивно на дослідницькому та творчому рівнях; впровадження МРСН в класах підвищеної індивідуальної уваги вимагає істотного втручання психолога.

3. Треба приділяти особливу увагу обдарованим дітям, застосовуючи диференціацію та індивідуалізацію, що сприятиме розвитку їхнього пізнавального інтересу та навчальній самореалізації.

Майже за вісім років фундаментального експериментування відбулися якісні позитивні зміни у діяльності педколективу. Головний здобуток – цілісне впровадження в навчально-виховний процес технологій модульно-розвивальної системи навчання. Колектив успішно пройшов чотири етапи дослідної роботи: діагностико-концептуальний (1998–99), організаційно-прогнозуєчий (1999–01), формувальний етап (2001–04), пізнавально-суб'єктивний (2004–06). Нині він, зважаючи на контракт на участь у виконанні суспільно-дослідницької програми наукової школи професора А.В. Фурмана, перебуває на нормативно-особистісному етапі (2006–08). Колективна тема інноваційно-експериментальної діяльності *“Психомистецькі технології модульно-розвивальної взаємодії: теорія і практика ефективного використання міні-підручників у навчальному процесі”*.

З метою реалізації завдань дослідно-експериментальної роботи педколектив школи було продіагностовано на рівень психолого-педагогічної компетентії. У результаті учасники експерименту були погруповані, що дало змогу оптимізувати їхню програмово-методичну творчість.

Творча група “А” – “Школа становлення молодого вчителя”. До цієї групи увійшли вчителі, які працюють за технологіями МРСН кілька років і мають другу кваліфікаційну категорію, або які тільки прийшли працювати у школу: С.М. Канцедал, О.М. Гончарова, Е.В. Головінова, О.Л. Бітюцька, О.В. Пихова, С.Ю. Літвін, Т.К. Малєванчик.

Творча група “Б” – “Школа удосконалення педагогічної майстерності”. До цієї групи належать вчителі, які мають переважно першу кваліфікаційну категорію і працюють за технологіями МРСН більше трьох років: Л.В. Жадановська, Ю.В. Остроушко, Л.М. Кривошлик, С.О. Жукова, Т.Л. Глушко, Т.Г. Швидка, Л.М. Власюк, О.С. Лебединська, Л.П. Дзюба, О.Г. Буторіна, Н.І. Лаптева, О.В. Личова, З.В. Голиба, О.Б. Коваленко, О.М. Ільєнко, О.М. Мартовицька, В.І. Павлова.

Творча група “В” – “Школа вищої педагогічної майстерності”. До цієї групи входять вчителі, котрі

мають переважно вищу кваліфікаційну категорію: З.В. Шляхова, В.К. Будьонна, І.П. Сергєєва, В.М. Романенко, Н.П. Петрова, Л.П. Бовтенко, Г.І. Попова, Л.І. Довгань, З.В. Парфьонова, Л.Т. Глушко.

Робота творчих груп диференціювалася на теоретичну і практичну. На теоретичних заняттях розглядалися питання загальнодидактичні, теорії та методології МРН, теорії освітньої діяльності. За роки дослідно-експериментальної роботи членами творчих груп розроблено 8 технологічних карт етапів цілісного модульно-розвивального процесу, схему категорійної наступності навчальних курсів, таблицю складових підготовки вчителя до модульних занять, алгоритм проведення мозкового штурму, методичні збірки з предметних циклів, взірці розвивальних міні-підручників, граф-схеми навчальних курсів, пробні наукові проекти навчальних модулів та сценарії модульних занять.

Така система теоретичної роботи учасників експерименту сутнісно вплинула на практичну діяльність з організації навчально-виховного процесу. Аналіз перебігу модульних занять показав, що вчителі усіх груп розвивають творчий потенціал учнів, формують досвід творчої активності та особистісного освоєння знань, норм і цінностей за допомогою активних методів навчання (словесно-наочний, проблемно-діалогічний, частково-пошуковий, демонстраційний, мозкового штурму, евристичної бесіди, проєктів, асоціативного гронування та ін.).

Впровадження МРСН дозволяє значно підвищити науково-методичний рівень кожного учасника експерименту. Вся пошуково-інноваційна робота відбувається у формі внутрішньошкільного семінару-практикуму. Її учасники спочатку теоретично опрацювали принципи проектування розвивального міні-підручника, потім розробили сторінки міні-підручників, а далі їх взірці.

Природно, що на конкурсі “Учитель року” вчителі школи І.П. Сергєєва, Л.П. Дзюба, Т.Г. Швидка проводили відкриті заняття за технологіями МРСН, використовуючи міні-підручники або їхні сторінки.

ВИСНОВКИ

1. Модульно-розвивальна система навчання здійснила переворот у думках педагогів нашої школи, вони постійно вдосконалюють свій професіоналізм, працюють над собою, підвищують рівень самоосвіти, зростає рівень їхньої психолого-педагогічної грамотності. Програма з підготовки учителя–психолога–дослідника завершилася успішно.

2. Модульно-розвивальна система змінила характер міжособистісних контактів як серед дітей, так і серед учителів, створила розвивальний психокультурний простір школи.

3. “Пам’ятка для учня” за умов виконання її вимог дає змогу вдало реалізувати психологічний потенціал розвивальної взаємодії між учителем і учнями.

4. Модульно-розвивальна система навчання і класно-урочна вдало співіснують, доповнюючи одна одну, але за інноваційною системою, безперечно, майбутнє.

Надійшла до редакції 28.02.2007.